

GYVIEJI ARCHYVAI

Bronius KVIKLYS

JAV lietuvių kultūros veikėjas, žurnalistas, kraštotyrininkas, savo leidiniuose pateikęs daug informacijos apie Varėnos kraštą

goje, Ilinojaus valstijoje.

1964-1968 metais JAV Lietuvių enciklopedijos leidykla Bostone išleido Broniaus Kviklio parengtą keturių tomų veikalą „Mūsų Lietuva“. 1989 ir 1991 metais Lietuvos skaitytojams „Minties“ leidykla pateikė fotografuotinę „Mūsų Lietuvos“ laidą. Pirmame šio leidinio tome aprašomos Varėnos krašto vietovės: Marcinkonys ir Marcinkonių apylinkės kaimai, Kabeliai ir jo apylinkės, Rudnia, Akmens kaimas, Varėna ir jos apylinkės, Barčiai, Kaniava, Dubičiai, Perloja, Merkinė, Nedzingė, Valkininkai ir jų apylinkės. Knygoje pasakojama apie Merkinės, Perlojos, Varėnos, Valkininkų girias, Čepelių raistą. Šiuos pasakojimus papildė nuotraukos, kuriose užfiksuoti Varėnos krašto vaizdai, lietuviškos pradžios mokyklų lenkų okupacijos metais, Šv. Kazimiero draugijos atskirų kaimų skyriai, bažnyčios, piliakalniai. Trečiame „Mūsų Lietuva“ tome pateikiama Liškiavos miestelio istorija, padavimai apie Liškiavą, rašoma apie Liškiavos pilį, dominikonų vienuolyną, bažnyčią, mokyklą (p. 537-544).

1980-1987 metais Amerikos Lietuvių bibliotekos lei-

dykla Čikagoje išleido Broniaus Kviklio leidinį „Lietuvos bažnyčios“, kurį sudarė septyni tomai. Antrame tome „Vilkaviškio vyskupija“ autorius aprašė Liškiavos Švč. Trejybės parapijos bažnyčią ir vienuolyną. „Lietuvos bažnyčios“ penkto tomo antroje dalyje „Vilniaus arkivyskupija“ pateikiama išsami informacija apie Dubičių, Kabelių, Marcinkonių, Rudnios, Valkininkų, Varėnos bažnyčias, jų istoriją ir architektūrą. Leidinyje pasakojama apie šiose bažnyčiose besidarbavusius kunigus. Šeštame leidinio „Lietuvos bažnyčios“ tome „Kaišiadorių vyskupija“ rašoma apie Akmens kaimo, Babriškių, Merkinės, Nedzingės, Perlojos, Varėnos I, Žilinių bažnyčias, jų architektūrą, pateikiamos istorinės žinios. Knygoje pasakojama apie ryškius vyskupijos dvasininkus.

Broniaus Kviklio leidiniai „Mūsų Lietuva“ ir „Lietuvos bažnyčios“ saugomi Varėnos viešosios bibliotekos Bibliografijos, informacijos ir kraštotyros skyriuje.

Parengė
Elena GLAVICKIENĖ
Varėnos viešosios bibliotekos bibliografijos, informacijos ir kraštotyros skyriaus vedėja

Rapolas MACKONIS

Pirmojoje XX amžiaus pusėje mūsų tautai teko daug ir sunkiai kovoti dėl elementarių savo teisių – kalbėti ir rašyti lietuvių kalba ar turėti savo valstybę su sostine Vilniumi. Ypač sunkus ir pavojingas likimas teko tiems, kurie tarpukariu ir karo metais gyveno Vilniuje. Tarp tokių vilniečių labai ryškia vieta užėmė mūsų kraštiečiai Rapolas Mackonis – aktyvus visuomenininkas, gabus rašytojas, žurnalistas, redaktorius. Vilniaus okupacijos, Vilniaus spauda, Vilniaus lietuviai – pagrindiniai objektai, dėl kurių R. Mackonis guldė galvą ir kalėjo visuose kalėjimuose – Pilsudskio, Hitlerio ir Stalino.

Rapolas Mackonis (iki 1940 metų Mackevičius) gimė 1900 m. lapkričio 16 d. Kaniavos valsčiaus Paąžuolės kaime. 1913 m. baigė Slučajaus rusišką pradžios mokyklą, 1915 – Kalesnikų dviklasės, aišku, irgi rusiškos IV skyrių. 1918 m. pėsčiomis atėjęs iš Paąžuolės kaimo į sostinę jis 1924 m. baigė Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnaziją. Dauguma baigusiujų gimnaziją keliaudavo į nepriklausomą Lietuvą. Tačiau R. Mackonis liko lenkų okupuotame Vilniuje ir 1926 m. pradžioje tapo žurnalistu – „Vil-

niaus aidas“ bendradarbiu. Daug dirbdamas „Vilniaus aide“, vėliau „Kelio“, „Vilniaus rytojaus“ ir kituose Vilniaus lietuvių leidiniuose, taip pat rašydamas nepriklausomos Lietuvos, ukrainiečių, baltarusių, lenkų, vokiečių spaudai, jis spėdavo laisvo klausytojo teisėmis studijuoti Vilniaus universitete, rašyti apsakas, dramų veikalus ir dar aktyviai dalyvauti Lietuvos mokslo draugijos, Vilniaus lietuvių meno ir literatūros draugijos, Vilniaus studentų sąjungos bei dar kelių visuomeninių organizacijų valdybų darbe.

Lenkų okupuotame Vilniuje Rapolas Mackonis buvo produktyviausias lietuvių rašytojas. R. Mackonis aistringai žodžiu, drąsiai mintim pelnė tūkstančių savo skaitytojų pagarbą ir dėkingumą, kurių pėdsakai dar ir šiandien gyvi vyresniųjų atmintyje. Drama „Sulaukė“ (1926) laikytina Vilniaus lietuvių literatūros pirmuoju daigu. Dviejų tomų romane „Pilkieji didvyriai“ (1929-30) autorius romantiškais spalvomis atkūrė spaudos draudimo laikotarpį, knygnešų dalį. 1930 metais pasirodė R. Mackonio knygelė „Daktaras Jonas Basanavičius“, kurioje autorius supažindina su lietuvių tautos patriarcho Jono Basanavičiaus gyvenimu bei jo nuveiktais darbais. 1936 metais išleista apysaka „Kapinės“. Apysaka „Sunkus kelias“ pasirodė 1937 metais ir skirta Vilniaus krašto inteligentų problemoms spręsti, o 1939 m. išleista knygelė apie istoriką „Teodoras Narbutas“.

Lenkų okupacija baigėsi 1939 m. spalio pabaigoje, kai Lietuvos Respublikos ir Sovietų Sąjungos sutartim Lietuva atgavo Vilnių. Prieš pat rusų okupaciją, 1939-1940 metais, R. Mackonis dirbo Vilniaus radiofone, o nacių okupacijos metu ėjo dienraščio „Naujoji Lietuva“ redaktoriaus pareigas. 1943 m. kolavo 19 d. gestapininkai žurnalistą išvarė iš namų. Kartu su 46 Lietuvos intelektualais R. Mackonis buvo išvežtas į koncentracijos stovyklą Štuthofe. Didelė dalis prisiminimų apie lagerį užfiksuota knygoje „Amžiaus liudininko užrašai“. Išvaduotas iš

Štuthofe konclagerio R. Mackonis nepabėgo į Vakarų, o norėdamas gyventi arčiau Lietuvos apsigyveno Lenkijoje. Čia pragyveno septynerius metus, parašė savo dokumentinę knygą „Mes dar gyvi žmonės“. 1952 m. lenkų saugumas buvusį nacių kalinį perdavė sovietų saugumui Lietuvoje. Po neligo tardymo buvo sudaryta byla ir R. Mackonis nuteistas 25-erius metus kalėti Sibiro lageriuose. Po amnestijos 1956 m. grįžo į Vilnių. 1968-1982 m. dirbo Dailės muziejuje, kultūros klausimais rašė į spaudą. Rašė prisiminimus, apybraižas apie savo amžininkus. Jo straipsniai dažnai pasirodydavo išėjusių spaudos leidiniuose, o sovietinėje spaudoje R. Mackonio pavardė nebuvo minima.

Rapolas Mackonis mirė 1982 m. sausio 9 d.

Pirmosios plonos R. Mackonio atsiminimų knygutės „Iš kavinės į kavinę“ ir „Dvylika Vilniaus kunigų“ išėjo tik 1994 m., praėjus dvylikai metų nuo autoriaus mirties, 1999 m. - autoriaus atsiminimų knyga „Senoji vilniečių karta“, kuri yra tarsi maža enciklopedija kiekvienam, kam įdomi ir brangi mūsų sostinės praeitis.

2001 m. – „Amžiaus liudininko užrašai“. Tai solidi arti penkių šimtų puslapių knyga, chronologiškai apimanti kone visą amžių – nuo pirmųjų XX a. metų iki devintojo dešimtmečio pradžios, beveik iki rašytojo mirties. Šiltai ir vaizdingai autorius pasakoja apie gimtąjį Paąžuolės kaimą, tėvus, gražią ir gaudžią jų vedybų istoriją, gimines, senelį, kaimo daraktorių Andrių Mackevičių. Šie atsiminimai – tiesiog pažintinė to laikotarpio knyga, joje daugybė faktų, skaičių, įdomiausių detalių apie to meto Vilniaus lietuvių draugijas, spaudą, švietimą, savitarpio sutarimus ir nesutarimus.

Parengė
Laimutė CIBULSKIENĖ
Varėnos viešosios bibliotekos Bibliografijos, informacijos ir kraštotyros skyriaus bibliografė

Bronius Kviklys gimė 1913 m. lapkričio 10 d. Zastrono vieniemyje, Daugailių valsčiuje, Utenos apskrityje. 1932 m. baigė Utenos gimnaziją. 1932-1937 m. Vytauto Didžiojo universitete studijavo ekonomiką, o 1938-1941 m. – teisę Kauno ir Vilniaus universitetuose. Nacių okupacijos metais leido pagrindinio spaudą. 1944 m. B. Kviklys pasitraukė į Vokietiją, drauge su kitais pabėgėliais subūrė lietuvių bendruomenę. 1951 m. su šeima persikėlė į Jungtines Amerikos Valstijas, į Čikagą. Dirbo daugelio žurnalų ir laikraščių redaktoriumi, pats organizavo leidybinį darbą. Šiai veiklai atidavė 32 savo gyvenimo metus, kruopščiai rinkdamas iliustracinę bei faktinę medžiagą apie Lietuvos vietas, bažnyčias, jų istoriją.

B. Kviklys mirė 1990 metais rugpjūčio 28 dieną Čika-

Liškiavos monografistas kun. Jonas REITELAITIS

Kunigas, istorikas ir kraštotyrininkas, Krikštonių miestelio kūrėjas, valstybės ir visuomenės veikėjas, publicistas

mės knygų, jis pateiktas lenkų kalba. Aprašoma Liškiavos parapijos kūrimasis. Seniausias aprašomas dokumentas siekia 1645 metus. „Liškiavos monografijoje“ didelis dėmesys yra skirtas statistiniams duomenims. Įdomus skyrius apie Liškiavos gyvenimo sąlygas ir švietimą. Šiame skyriuje pateikiama statistika apie jungtinių, gimimų ir mirimų skaičių Liškiavos parapijoje. Labai daug dėmesio skiriama Liškiavos klebonams.

Nuo 1914 m., būdamas Lietuvių mokslo draugijos narys, J. Reitelaitis daug jėgų skyrė kraštotyrai. Didelė jo darbų dalis liko rankraščiuose ir yra saugoma Lietuvos mokslų akademijos Retų spaudinių ir rankraščių skyriuje. Dzūkijos nacionalinio parko išleistame leidinyje „Liškiava“ (2000) yra išspausdinta sutrumpinta „Liškiavos monografija“.

J. Reitelaitis gimė 1884 m. lapkričio 23 d. Navasadų kaime, Marijampolės rajone. 1899 m. baigė Sasnavos pradžios mokyklą ir iki 1906 m. dirbo siuvėju bei mokėsi pas Marijampolės vikarą Motiejų Gustaitį. Būdamas dvidešimt trejų metų amžiaus eksternu išlaikė Marijampolės gimnazijos baigimo egzaminus, o 1907

nuolat naudojami dabartiniai kultūros puoselėtojai. Viktoro Petkaus knygos „Dominikonai Lietuvos kultūroje“ skyrius „Liškiavos dominikonų Švč. Trejybės kalno konventas“ pabaigoje nurodoma, kad naudotasi J. Reitelaičio „Liškiavos monografija“ bei Jono Reitelaičio fondu, saugomu Lietuvos mokslų akademijos Retų spaudinių ir rankraščių skyriuje. Dzūkijos nacionalinio parko išleistame leidinyje „Liškiava“ (2000) yra išspausdinta sutrumpinta „Liškiavos monografija“.

J. Reitelaitis gimė 1884 m. lapkričio 23 d. Navasadų kaime, Marijampolės rajone. 1899 m. baigė Sasnavos pradžios mokyklą ir iki 1906 m. dirbo siuvėju bei mokėsi pas Marijampolės vikarą Motiejų Gustaitį. Būdamas dvidešimt trejų metų amžiaus eksternu išlaikė Marijampolės gimnazijos baigimo egzaminus, o 1907

m. įstojo į Seinų kunigų seminariją. 1913 m. įšventintas kunigu ir paskirtas vikaru į Naujardo miestelį Lenkijoje, tais pačiais metais perkeltas į Švėtežerį (Lazdijų r.). Vėliau kunigavo Seirijuose. 1925 m. gegužės 28 d. buvo gautas vyskupo leidimas steigti naują parapiją Krikščionyse, kurios klebonu 1927 m. sausio 15 d. paskirtas Jonas Reitelaitis, kur gyveno iki mirties. J. Reitelaitis - Krikštonių bažnyčios projekto autorius ir statytojas. Klebonaudamas Krikščionyse net 40 metų jis pelnė gilią parapijiečių pagarbą. Mirė 1966 m. gruodžio 1 d., palaidotas Krikštonių kaime. Čia veikia ir Jono Reitelaičio muziejus.

Parengė
Laimutė CIBULSKIENĖ
Varėnos viešosios bibliotekos Bibliografijos, informacijos ir kraštotyros skyriaus bibliografė

Leidinyje „Mūsų senovė“ (1921 Nr. 2 (p. 142-159) ir 1922 Nr. 3 (p. 448-504)) publikuota Jono Reitelaičio „Liškiavos monografija“. Monografijos pagrindinis informacijos šaltinis – parapijos archyvas, todėl Liškiavos istorija nagrinėjama remiantis šios vietovės bažnyčios istorine raida. „Liškiavos monografija“ suskirstyta į skyrius: Liškiavos klebonai, Liškiavos bažnyčia ir jos turtai, parapijos koplyčios, Liškiavos valstiečių gyvenimo sąlygos ir apšvietimas, statistika, Dominikonų vienuolynas Liškiavoje. Monografija prasideda (Mūsų senovė, 1921, Nr. 2) ilgu išrašu iš Trakų pavietų žė-